

Гапонюк Олександр. Стратегічні засади трансформації економіки України в умовах повоєнної відбудови та євроінтеграційного курсу. *Економічний дискурс*. 2025. Випуск 3. С. 17-27.

DOI: <https://doi.org/10.36742/2410-0919-2025-2-2>

УДК 330.34:338.2:339.92(477)

JEL Classification F15, O11, O52, P27, H12, H50

Гапонюк Олександр

аспірант

Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

Київ, Україна

E-mail: o.haponiuk24@gmail.com

ORCID: 009-0000-1092-2074

СТРАТЕГІЧНІ ЗАСАДИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО КУРСУ

Анотація

Вступ. Українська економіка перебуває у фазі глибокої структурної кризи, де воєнні руйнування наклалися на багаторічні дисбаланси, пов'язані із сировинною орієнтацією експорту, високим рівнем тінізації та низькою інноваційною динамікою. Відбудова вимагає не стільки фізичної реконструкції пошкоджених активів, скільки формування нової моделі розвитку, орієнтованої на продуктивність, технологічну модернізацію та інтеграцію в єдиний ринок Європейського Союзу.

Методи. Методологічну основу становить системний і міждисциплінарний підходи. Застосовано економіко-статистичний аналіз для оцінки динаміки макроекономічних індикаторів, компаративний аналіз досвіду повоєнної відбудови країн Балкан і Західної Європи, структурний аналіз «вузьких місць» української економіки (енергетика, логістика, промисловість, людський капітал), інституційний аналіз стратегічних рамок (Луганська декларація, План відновлення України, Ukraine Facility). Сценарний метод використано для визначення коротко- та середньострокових орієнтирів трансформації.

Результати. Доведено, що воєнний шок пропозиції набув характеру тривалого обмеження потенціалу зростання. Відновлення має адаптаційний характер, спираючись на зовнішнє фінансування, обсяг якого у 2025 р. оцінено у понад 38 млрд доларів США. Здійснено оцінку масштабів втрат: потреби у відбудові досягли 524 млрд доларів США, непрямі втрати за методологією доданої вартості перевищили 385 млрд доларів США. Визначено короткострокові пріоритети – забезпечення макрофінансової стабільності, відновлення критичної інфраструктури, підтримка бізнесу; та середньострокові – інституційна модернізація, розбудова фінансових ринків, активізація державно-приватного партнерства, розвиток людського капіталу. Сформульовано узгоджувальну матрицю «обмеження–можливості–інструменти», яка забезпечує логічне поєднання секторальних інвестицій із імплементацією європейського права, за принципом «Build Back Better» та залученням міжнародних фінансових механізмів.

Перспективи. Подальші наукові дослідження варто спрямувати на кількісне моделювання мультиплікаторних ефектів інвестицій у пріоритетні галузі, на оцінку умовності зовнішнього фінансування залежно від результатів реформ, а також на аналіз впливу кластерних і оборонно-промислових ініціатив на продуктивність та зайнятість.

Ключові слова: повоєнна відбудова, структурна трансформація, економічна безпека, енергетика, логістика, людський капітал, ринки капіталу, європейська інтеграція, стратегічне планування.

Вступ.

Економіка України опинилася в умовах системної кризи внаслідок поєднання воєнних дій та накопичених структурних дисбалансів. Повномасштабна агресія призвела до руйнування виробничих потужностей, блокування логістики, втрати значної частини експортних можливостей і різкого скорочення інвестиційних потоків. До цього додалися внутрішні проблеми, які формувалися впродовж десятиліть – надмірна залежність від сировинного експорту, високий рівень тінізації економіки, низька інноваційна активність та вразливість фінансової системи. У сукупності ці фактори зумовили різке падіння ВВП, збільшення боргового навантаження, інфляційний тиск та послаблення економічної безпеки держави.

В умовах таких масштабних втрат просте відновлення довоєнних параметрів виявляється недостатнім. Україна має одночасно реагувати на наслідки війни та закладати основи для довгострокового розвитку, що вимагає комплексного стратегічного підходу. Йдеться не лише про відбудову інфраструктури, а й про модернізацію промисловості, перехід до економіки з високою доданою вартістю, цифровізацію ключових секторів і розбудову інституцій, здатних забезпечити прозорість та ефективність процесів відновлення. Саме поєднання цих завдань визначає актуальність пошуку стратегічних засад трансформації економіки у повоєнний період.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Аналіз сучасних публікацій дає змогу виділити кілька ключових напрямів досліджень. Значна частина авторів зосереджується на вивченні уроків зарубіжного досвіду відбудови та можливостей його адаптації до українських реалій – зокрема, це праці Вукадіновича Н. [1], та Губаренко О. [2], Міклоша І. [3], де аналізуються кейси Балкан і європейських країн та робляться висновки щодо важливості інституційних реформ і фінансових механізмів.

Інший блок досліджень присвячений безпосередньо сучасним викликам української економіки у воєнний період. Біла І. та Ілюхіна В. вказують на появу нових конкурентних переваг, пов'язаних із розвитком оборонної промисловості та цифрових сервісів [4], тоді як Григорук А. і Литвин Л. акцентують увагу на залежності від зовнішньої підтримки та необхідності кризового управління [5]. Дашко І. та Михайліченко Л. розглядають структурні дисбаланси й обмеженість інвестиційних ресурсів [6], а Магомедов А. підкреслює пріоритетність відбудови критичної інфраструктури [7]. В свою чергу, Орлова О. аналізує програмні засади повоєнної політики, наголошуючи на потребі їх систематизації [8].

Попри різноманітність тематичних підходів, у науковій літературі поки що недостатньо висвітлено проблематику поєднання фізичної реконструкції з комплексною структурною модернізацією економіки. Бракує цілісних досліджень щодо трансформації інституційної архітектури відбудови, інтеграції в європейські економічні та фінансові простори, а також оцінки ролі інноваційних секторів у формуванні нової моделі розвитку. Ці напрями потребують глибшої уваги, оскільки саме вони визначатимуть стратегічні засади трансформації економіки України у повоєнний період.

Мета.

Метою дослідження є обґрунтування стратегічних засад трансформації економіки України в умовах повоєнної відбудови та євроінтеграційного курсу.

Для досягнення мети в статті поставлено такі завдання:

- визначити структурні обмеження зростання економіки України;
- оцінити масштаби втрат національної економіки від війни;
- сформулювати коротко- та середньострокові пріоритети політики відновлення, а також узгодити їх із інституційно-правовими рамками інтеграції до ЄС.

Методологія дослідження.

Методологічною основою дослідження є поєднання системного та міждисциплінарного підходів. Використано методи економіко-статистичного аналізу (оцінка динаміки ВВП, інфляції, боргового навантаження), компаративного аналізу (зіставлення міжнародного досвіду повоєнної відбудови з українськими реаліями), структурного підходу (визначення «вузьких місць» розвитку – енергетики, логістики, промисловості та людського капіталу) та інституційного аналізу (оцінка рамок принципів відбудови на основі Луганської декларації й Плану відновлення України). Для узагальнення результатів застосовано сценарний метод, що дозволяє визначити стратегічні орієнтири коротко- та середньострокового горизонту.

Результати.

Повномасштабна агресія РФ трансформувала шок пропозиції у довготривале структурне обмеження потенціалу зростання української економіки. Після падіння реального ВВП у 2022 р. на 28,8%, у 2023 р. відбулося зростання на 5,5%, проте у 2024 р. темп уповільнився до 2,9%; при цьому у IV кварталі 2024 р. зафіксовано – 0,1% зростання рік до року [9], що засвідчує вичерпання короткострокових чинників відновлення та домінування жорстких обмежень з боку енергетики й ринку праці.

Активізація трьох ключових стримувальних факторів – безпекових ризиків, дефіциту кваліфікованої робочої сили та повторних ударів по енергосистемі – створює стійкі бар'єри для відновлення. Прогноз МВФ на 2025 р. передбачає обережну траєкторію зростання національної економіки на рівні близько 2,0% при інфляції $\approx 12,6\%$ [10], що підтверджує «адаптаційний» характер відновлення без інвестиційно-технологічного ривка.

Енергетичний вимір війни визначає межі економічного потенціалу. Попри масовані атаки у 2024 р., систему вдалось частково стабілізувати, адже на початку 2025 р. фіксувалися мінімальні або відсутні відключення електроенергії для домогосподарств і промисловості. Улітку відбулося розширення експортного «вікна» – у серпні 2025 р. експорт сягнув 450,1 ГВт/год і став найбільшим щомісячним показником від травня 2021 р., тоді як імпорт становив 264,2 ГВт-год; 20 із 31 днів серпня відбувався чистий експорт. Упродовж трьох місяців поспіль – червня, липня та серпня 2025 р. – експорт перевищував імпорт уперше з початку масованих ударів по енергосистемі у 2022 р.; у червні експорт зріс на $\approx 150\%$ місяць до місяця до понад 237 тис. МВт-год. Наприкінці серпня тижневий експорт досяг 148,3 ГВт-год за одночасного скорочення імпорту до 24,6 ГВт-год, а ключовими напрямками збуту були Угорщина ($\approx 38\%$) та Молдова ($\approx 29\%$).

Така динаміка справді знижує негайні обмеження з боку пропозиції, проте не усуває проблеми недоінвестованих мереж і генерації, зберігаючи вразливість економіки до нових атак та цінових шоків [11; 12].

Фіскально-зовнішній блок репрезентує характерні ознаки «економіки війни». У 2024 р. усі цивільні видатки державного бюджету фінансувалися за рахунок зовнішньої допомоги, а у першому півріччі 2025 р. іноземне фінансування покрило 77% додаткових потреб. Оціночна потреба у зовнішньому фінансуванні на 2025 р. становить 38-39 млрд дол США, що співвідноситься із затвердженим плановим дефіцитом бюджету на рівні 36-38 млрд дол США. На тлі цього торговельне сальдо залишається слабким, зокрема у липні 2025 р. імпорт товарів у 2,5 раза перевищив експорт, а загальний баланс товарів і послуг був від'ємним приблизно на –5 млрд дол США.

Така динаміка посилює залежність від донорського фінансування й робить економіку України надзвичайно чутливою до логістичних шоків.

Оцінки Київської школи економіки доводять, що наслідки агресії виходять далеко за межі прямих пошкоджень і означають втрату цілих «траєкторій зростання». За оновленою методологією (перехід від оцінки «втраченої виручки» до втраченої доданої вартості) сукупні непрямі втрати становлять 1 164,4 млрд дол США за виручкою та 385,7 млрд дол США за доданою вартістю.

Найбільші втрати зосереджені у торгівлі, промисловості, будівництві, сфері послуг та агросекторі, додатково суттєво зростають витрати на розмінування та житло [13].

Це означає, що зростання, яке могло б формувати продуктивність і податкову базу, фактично «вимите», а тому програми відбудови мають фокусуватися на підвищенні ефективності й продуктивності, а не обмежуватися фізичною реконструкцією активів.

Потреби у відбудові за останньою оцінкою Світового банку (RDNA4, 31.12.2024) сягнули 524 млрд дол США проти 486 млрд дол США роком раніше. Прямі пошкодження оцінено у 176 млрд дол США, при цьому найбільш ураженими секторами залишаються житловий фонд, транспорт, енергетика, промисловість і освіта [14]. Такий масштаб визначає мінімальний «поріг входу» для політики відновлення та інтеграції з ЄС. Без структурної переорієнтації капітальних вкладень на енергетику, критичну логістику, переробну промисловість і людський капітал існує загроза закріплення на низькій траєкторії потенційного випуску.

Узагальнені фактичні макропоказники 2020–2024 рр. оцінки динаміки реального ВВП та індикативні потреби у відбудові наведено у таблиці 1.

Таблиця 1. Макродинаміка та потреби відбудови України, 2020 р. – II кв. 2025 р.*

Рік	ВВП, млрд дол. США	Дефіцит держбюджету, млрд дол. США	Державний борг, млрд дол. США	Податкові надходження, млрд дол. США	ІСЦ, %	Курс, грн/дол. США	Реальний ВВП, % р/р	Потреби RDNA, млрд дол. США
2020	155,58	11,14	94,67	31,57	5,00	26,96	—	—
2021	200,09	7,25	97,92	40,57	10,00	27,29	—	—
2022	140,06	28,28	125,89	29,37	26,60	32,34	–28,8	—
2023	181,22	36,45	150,93	32,91	5,10	36,57	≈5,5	486
2024	190,74	33,79	173,66	40,97	12,00	40,20	≈2,9	524
2025 II кв.	194,00	≈36–38	—	—	12,6	45,0	≈2,0	—

*Джерело: побудовано автором за даними [11; 12; 13; 14; 15; 16].

Представлені у таблиці 1 дані показують, що шок війни має не короткостроковий, а структурний характер. Падіння ВВП у 2022 р. та подальше уповільнення темпів у 2024–2025 рр. відображають не відновлення потенціалу, а його адаптацію до нових воєнних реалій. Реальне зростання на рівні близько 2–3% супроводжується високою інфляцією та тиском на валютний курс, що вказує на вичерпання внутрішніх драйверів розвитку та критичну залежність від зовнішньої підтримки. Таким чином, відновлення набуває «поверхневого» характеру, коли макроекономічні показники демонструють певну стабілізацію, але структурна основа економіки залишається вразливою.

Фіскальні індикатори у таблиці 1 підтверджують надмірну залежність України від донорського фінансування. Зростаючий дефіцит бюджету в поєднанні зі збільшенням боргового навантаження не дозволяє забезпечити стабільність виключно за рахунок внутрішніх ресурсів. Майже всі цивільні видатки фінансуються зовнішньою допомогою, а масштаб потреб на 2025 р. перевищує 38 млрд дол США, що формує не лише економічний, а й політичний вимір залежності, адже подальше фінансування буде жорстко прив'язане до результатів реформ і дотримання євроінтеграційних зобов'язань.

Структура непрямих втрат, оцінених за методологією доданої вартості, висвітлює головні напрями для відновлювальної політики. Найбільші збитки зосереджені у сферах енергетики, логістики, промисловості, житлового сектору. Відновлення цих сегментів здатне створити мультиплікатор для економіки в цілому – від підвищення продуктивності та розширення податкової бази до повернення трудових ресурсів. Таким чином, саме ці галузі мають формувати основу стратегічних інвестицій, спрямованих на довгострокове зростання, а не лише на ліквідацію наслідків руйнувань.

Отже, наведені макроекономічні дані та оцінки втрат свідчать, що Україна перебуває не просто у фазі тимчасового відновлення, а перед викликом глибокої трансформації економічної моделі. Просте відновлення пошкоджених активів без вирішення структурних обмежень – енергетичних, логістичних, інституційних та демографічних – не забезпечить вихід на траєкторію стійкого зростання, що вимагає переходу від констатації втрат до системного стратегічного аналізу (табл. 2), який дозволить окреслити ключові можливості, ризики та орієнтири для політики відбудови, що має ґрунтуватися на модернізації та євроінтеграції як визначальних чинниках довгострокового розвитку.

Таблиця 2. Стратегічний аналіз трансформаційних викликів та можливостей економіки України у повоєнний період*

Вимір	Ключові виклики	Стратегічні можливості
Енергетика	Масовані руйнування генеруючих потужностей і мереж; висока вразливість до атак; недоінвестованість	Євроінтеграція ринку електроенергії (ENTSO-E); «зелений перехід»; розвиток ВДЕ й децентралізованих систем
Логістика та інфраструктура	Блокування портів; висока вартість транзиту; потреба у розмінуванні	Транспортні коридори «Солідарності» з ЄС; модернізація залізниці та прикордонної інфраструктури; інтеграція у TEN-T
Промисловість і переробка	Втрата виробничих потужностей; сировинна орієнтація експорту	Індустріальні парки; кластери з високою доданою вартістю; оборонно-промисловий комплекс як драйвер інновацій
Людський капітал	Демографічні втрати; міграція; дефіцит кадрів	Програми реінтеграції ветеранів та ВПО; розвиток професійної освіти; цифрові компетенції
Інститути і фінанси	Висока залежність від донорського фінансування; корупційні ризики; слабкий фондовий ринок	Реформи управління й правосуддя; приватизація та державно-приватне партнерство; розбудова ринків капіталу
Євроінтеграція	Високі стандарти імплементації права Європейського Союзу; ризик «часткової інтеграції»	Ukraine Facility; доступ до структурних фондів ЄС; поступова інтеграція у єдиний ринок

*Джерело: розроблено автором.

Представлений стратегічний огляд демонструє, що ключовими «вузькими місцями» розвитку залишаються енергетика, логістика, промисловість та людський капітал, тоді як інституційна слабкість і висока залежність від донорів становлять системні обмеження. Водночас саме у цих сферах зосереджені найбільші можливості для структурного перелому: інтеграція з європейськими ринками, розвиток відновлюваної енергетики, індустріальних кластерів та фінансової інфраструктури здатні створити довгострокові ефекти мультиплікатора. Таким чином, стратегічні пріоритети повоєнної трансформації мають ґрунтуватися на балансі між ліквідацією критичних обмежень і використанням євроінтеграційних вікон можливостей.

Отже, стратегічні пріоритети трансформації не можуть бути зведені лише до секторальних інвестицій чи подолання окремих «вузьких місць». Їхня реалізація потребує надійної інституційної рамки, яка гарантує ефективне використання ресурсів, синхронізацію із процесами європейської інтеграції та відповідність високим стандартам імплементації права ЄС (*acquis communautaire*). Саме поєднання секторальних акцентів із нормативно-правовими механізмами забезпечує перехід від короткострокової стабілізації до якісної модернізації економіки, перетворюючи відбудову на інструмент довгострокового розвитку.

Визначення таких пріоритетів логічно поєднується із формуванням інституційно-правових рамок відбудови. Адже для того, щоб масштабні фінансові ресурси були трансформовані у стійке економічне зростання, необхідно керуватися не лише економічними оцінками втрат, а й міжнародно узгодженими принципами, що забезпечують прозорість, ефективність та справедливість розподілу.

Саме узгодження цих двох вимірів – секторального і нормативно-інституційного – визначає перспективи переходу від адаптаційного відновлення до якісної модернізації на європейських засадах.

На міжнародному рівні вже було вироблено рамкові принципи, які мають скеровувати процес відбудови та трансформації української економіки. Так, Луганська декларація, ухвалена у 2022 р. на конференції з відновлення України в м. Лугано (Швейцарія), закріпила базові підходи, згідно з якими відбудова ґрунтується на партнерстві України з міжнародними донорами, а її успіх залежить від реалізації внутрішніх реформ. Серед ключових орієнтирів визначено прозорість і підзвітність, верховенство права, залучення громадянського суспільства, інклюзивність та сталість розвитку [14]. Втілення цих засад створює фундамент для перетворення зовнішньої допомоги на каталізатор глибоких структурних змін.

Досвід повоєнної відбудови європейських держав демонструє, що поєднання масштабних зовнішніх впливів із внутрішніми реформами є ключем до довгострокового розвитку. Приклад «плану Маршалла» для Західної Німеччини засвідчив, що фінансова допомога сама по собі не гарантує успіху: вирішальними стали інституційні перетворення, валютна стабілізація та створення конкурентного ринкового середовища [2]. Балканські країни після воєн 1990-х років отримали значні пакети підтримки від ЄС та Світового банку, однак відсутність комплексної судової та антикорупційної реформи стримувала економічне зростання і призвела до тривалої залежності від донорів [1]. Ці приклади демонструють, що без належного врядування зовнішня допомога перетворюється на тимчасовий інструмент, а не на рушійну силу трансформації.

Водночас успішні приклади Південної Кореї та Ізраїлю свідчать про важливість концентрації ресурсів у секторах із найбільшим мультиплікатором доданої вартості – промисловості, інноваціях та людському капіталі. Саме стратегічне інвестування у високотехнологічні галузі дозволило цим країнам перетворити воєнні руйнування на імпульс для модернізації та інтеграції у глобальні ринки [2].

Для України урок полягає у необхідності поєднати міжнародну підтримку з внутрішнім структурним переломом, адже реформи державного управління, верховенства права та стимулювання приватних інвестицій мають супроводжуватися таргетованим інвестуванням у енергетику, логістику, переробну промисловість та освіту. Лише така модель здатна трансформувати зовнішнє фінансування у стійке економічне зростання та підготувати країну до членства в ЄС.

Національний підхід до відновлення України закріплений у Плані відновлення на 2023–2032 рр., який базується на п'яти стратегічних принципах. По-перше, відбудова розпочинається негайно, навіть у ході війни, поєднуючи екстрені роботи з довгостроковим плануванням. По-друге, її метою є зростання добробуту населення із забезпеченням справедливого розподілу ресурсів між регіонами. По-третє, усі заходи відбудови інтегруються з курсом на вступ до ЄС та імплементацією європейських стандартів. По-четверте, використовується принцип «Build Back Better», який передбачає не просте відновлення довоєнних потужностей, а модернізацію інфраструктури й економіки за критеріями безпеки, екологічної стійкості та цифрової інтеграції [14].

Запропонована стратегія акцентує увагу на стимулюванні приватних інвестицій через державно-приватне партнерство, страхування воєнних ризиків та поліпшення бізнес-клімату. Саме поєднання цих принципів визначає, чи перетвориться відбудова на інструмент глибокої трансформації.

Амбітність завдань підтверджує масштаб планованих інвестицій: протягом 2023–2032 рр. передбачено реалізацію близько 850 проєктів загальним обсягом понад 750 млрд дол США. Перша фаза (2023–2025 рр.) включає 580 проєктів на 350 млрд дол США, друга (2026–2032 рр.) – 270 проєктів на 400 млрд дол США. Очікувана середньорічна динаміка ВВП закладена на рівні понад 7% реального зростання, що значно перевищує прогностичні оцінки МВФ та вимагає структурного перелому у відтворенні доданої вартості.

Для реалізації цих планів створено інституційну рамку «Ukraine Facility 2024-2027», що окреслює три блоки реформ – базові, економічні та секторальні – із наскрізною інтеграцією «зеленого» переходу, цифровізації та євроінтеграції [17]. Така комбінація завдань і механізмів визначає стратегічний горизонт, у межах якого Україна має перейти від адаптаційного зростання до моделі довгострокового розвитку.

Найпершим завданням у воєнний період є забезпечення макрофінансової стабільності та безперебійного функціонування державних інститутів. Саме стійкість банківської системи, контроль над інфляцією та стабілізація валютного ринку створюють базові умови для збереження економічної керованості. Завдяки скоординованим діям уряду й НБУ вдалося уникнути колапсу фінансової системи навіть під час пікових фаз бойових дій, що підкріплювалося зовнішнім фінансуванням. ЄС надав Україні пакет екстреної макрофінансової допомоги у розмірі 18 млрд євро у 2023 р., а в рамках Ukraine Facility на 2024–2027 рр. передбачено понад 38 млрд євро кредитів і грантів [17].

Такі впливання не лише покривають критичний дефіцит бюджету, а й ставлять перед Україною вимогу досягати відчутного прогресу у сферах антикорупції, судової реформи та верховенства права. Іншими словами, фінансова стабілізація та реформування інститутів є взаємозалежними процесами, які гарантують довіру донорів та збереження платоспроможності держави.

Другим невідкладним пріоритетом виступає відбудова критичної інфраструктури, оскільки саме вона визначає умови життя населення та можливості для економічної активності. Пошкодження енергетичних об'єктів, житла, транспорту й соціальної інфраструктури створюють загрозу затяжного занепаду постраждалих регіонів. Відновлення базових послуг – електро- і теплопостачання, доступу до води, роботи лікарень та шкіл – стало предметом спільних зусиль уряду, Державного агентства відновлення та міжнародних партнерів.

У 2023–2024 рр. значна частина донорських коштів була спрямована на ремонт електромереж, закупівлю обладнання та фінансування житлових проєктів. Додатково на конференції з відновлення у 2025 р. було оголошено новий пакет допомоги у розмірі 2,3 млрд євро [14], з яких понад половину призначено саме для об'єктів критичної та муніципальної інфраструктури. Така концентрація ресурсів пояснюється тим, що відновлення базових умов життєдіяльності є передумовою повернення населення й відновлення локальних економічних циклів.

Третій напрям зосереджується на підтримці бізнесу та збереженні економічної активності. З огляду на падіння ВВП на близько 30% у 2022 р., завдання держави полягає у збереженні виробничого потенціалу та робочих місць, адже їх втрата означатиме поглиблення демографічної та соціальної кризи. Програми пільгового кредитування («5-7-9%»), гранти для МСП та спеціальні фонди підтримки бізнесу дозволяють забезпечити обігові кошти і доступ до фінансування навіть в умовах війни.

Окремий акцент зроблено на підтримці агросектору, який є важливим для валютних надходжень. Для агросектору запроваджено альтернативні маршрути експорту та механізми страхування ризиків перевезень. Європейський Союз і міжнародні фінансові інститути запустили гарантійні програми для українських МСП, а у 2025 р. ЄС виділив 500 млн євро на підтримку малого бізнесу і стартапів, включно з тими, що працевлаштовують ветеранів та внутрішньо переміщених осіб [11]. Вибір цього напрямку обумовлений тим, що саме підприємництво здатне швидко генерувати зайнятість і доходи, створюючи основу для стійкого відновлення після війни.

У середньостроковій перспективі стратегія відбудови переходить від фази екстреного відновлення до глибокої структурної трансформації, що поєднує модернізацію інститутів, зростання ролі приватного сектору та підготовку до членства в ЄС. На горизонті 5–7 років пріоритетами стають ті напрями, які формують основу довготривалої стійкості та інтеграції у європейський економічний простір.

Перший блок пов'язаний з інституційними реформами та утвердженням належного врядування. Досвід воєнного часу засвідчив, що ефективність держави прямо залежить від прозорості управлінських процедур, професійності кадрів та незалежності судової системи. Саме тому, реформа державної служби, цифровізація кадрових процесів, фінансова дисципліна й боротьба з ухиленням від оподаткування визначаються базовими умовами для реалізації масштабних інвестиційних програм. Очікуваний результат – зниження корупційних ризиків, розширення бюджетних ресурсів та підвищення довіри інвесторів, що є необхідними передумовами для поступового наближення України до європейських стандартів управління.

Другим напрямом є відновлення повноцінного функціонування фінансової системи та формування сприятливого середовища для інвестицій. Україна має перейти від донорської залежності до внутрішньо керованої моделі розвитку, в основі якої – розвинуті банківські та ринкові механізми. Реструктуризація непрацюючих кредитів, скорочення ролі держави у банківському секторі, розвиток небанківських фінансових установ і ринків капіталу – це ключові умови для розширення доступу бізнесу до ресурсів. Паралельно курс на приватизацію й корпоратизацію держпідприємств дає змогу зменшити бюджетне навантаження та залучити приватних інвесторів у стратегічні галузі. У поєднанні з європейськими правилами державної допомоги це створює основу для прозорості конкуренції та зростання продуктивності.

Третій блок стосується бізнес-середовища та людського капіталу. Без радикальної дерегуляції, цифровізації процедур і зниження адміністративного тиску Україна не зможе стати привабливим майданчиком для інвестицій. Водночас війна актуалізувала проблему демографічних втрат, зокрема повернення українців, реінтеграція ветеранів і розвиток системи професійної освіти стають центральними завданнями. Системне інвестування у житло, охорону здоров'я й освіту має подвійний ефект – стимулює попит у короткостроковій перспективі та формує базу для довгострокового зростання.

Таким чином, середньострокові пріоритети обґрунтовані необхідністю створити інституційні, фінансові та соціальні передумови для стійкого зростання та наближення до членства в ЄС.

Висновки і перспективи.

Проведене дослідження доводить, що економіка України перебуває у стані структурної кризи, де воєнні втрати накладаються на накопичені дисбаланси попередніх десятиліть. Відновлення можливе лише за умови синхронізації трьох вимірів:

- 1) подолання критичних обмежень у сферах енергетики, логістики, промисловості та людського капіталу;
- 2) формування інституційно-правової бази, що забезпечує прозорість, верховенство права та ефективність розподілу ресурсів;
- 3) інтеграція з європейським економічним простором через імплементацію Європейського права.

Короткострокові пріоритети (макрофінансова стабільність, відбудова критичної інфраструктури, підтримка бізнесу) мають закласти основу для середньострокових завдань – інституційної модернізації, розвитку фінансової системи та людського капіталу. Вибудувана таким чином стратегія дозволяє перейти від адаптаційного відновлення до якісної трансформації економіки, що є передумовою сталого зростання та наближення до членства в ЄС.

Перспективи подальших наукових досліджень полягають у поглибленому вивченні механізмів адаптації міжнародного досвіду відбудови до українських реалій, із акцентом на поєднання інституційних реформ, інвестицій у людський капітал та інтеграції до європейського економічного простору.

Список використаних джерел

1. Vukadinovic N. The reconstruction of the Balkans: what lessons for Ukraine? Regard sur l'Est. URL :

<https://regard-est.com/the-reconstruction-of-the-balkans-what-lessons-for-ukraine>. (дата звернення: 25.06.2025).

2. Губаренко О. М. Післявоєнна економічна відбудова: найкращі практики та приклади успішних країн. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2023. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aecpi_2023_1_3. (дата звернення: 25.06.2025).

3. Міклош І. Уроки відбудови європейських країн та інтеграції до ЄС для України. EU4Ukraine. URL : <https://eu4ukraine.eu/media-ua/publications-ua/lessons-of-european-countries-reconstruction-ua.html>. (дата звернення: 25.06.2025).

4. Біла І., Ілюхіна В. Економіка війни в Україні: наслідки та можливі конкурентні переваги в повоєнний період. *Економіка та суспільство*, 2024. №59. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-160>. (дата звернення: 25.06.2025).

5. Григорук А. А., Литвин Л. М. Розвиток економіки України в умовах воєнного стану. *Наукові перспективи (Серія «Державне управління», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Медицина», Серія «Педагогіка», Серія «Психологія»)*. Київ, 2023. Вип. 4 (34). С. 215-222. DOI : [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-4\(34\)-215-222](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-4(34)-215-222).

6. Дашко, І., Михайліченко, Л. Розвиток економіки України під час війни. *Молодий вчений*, 2024. №4 (128), С. 198-202. DOI : <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-4-128-32>.

7. Магомедов А. О. Відбудова об'єктів критичної інфраструктури України після війни: стратегія та перспективи. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2024. №1. С. 99-115.

8. Орлова О. С. Післявоєнна відбудова України: аналіз окремих програмних засад. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. №3. С. 189-194.

9. Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.06.2025).

10. Ukraine and the IMF. International Monetary Fund. URL : <https://www.imf.org/en/Countries/UKR>. (дата звернення: 25.06.2025).

11. Центр економічної стратегії. Трекер економіки України під час війни. URL : <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>. (дата звернення: 25.06.2025).

12. Ukraine exported a record amount of electricity in more than 4 years in August. DiXi Group (Energy Map). URL : <https://map.ua-energy.org/en/news/5a8a47ff-4da3-411b-8d20-7b1909cafce2>. (дата звернення: 25.06.2025).

13. Звіт про непрямі фінансові втрати економіки внаслідок військової агресії Росії проти України станом на 1 липня 2024 року. Київська школа економіки. 2024. URL : https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/10/30.09.24_Losses_Report-ua.pdf. (дата звернення: 25.06.2025).

14. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. World Bank. URL : <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>. (дата звернення: 25.06.2025).

15. Державний Веб-портал для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2022&budgetType=NATIONAL>. (дата звернення: 25.06.2025).

16. Макроекономічні показники. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators>. (дата звернення: 25.06.2025).

17. Ukraine Facility. Ministry of Economy of Ukraine. URL : <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/en/>. (дата звернення: 25.06.2025).

Статтю отримано: 27.06.2025 / Рецензування 14.08.2025 / Прийнято до друку: 30.09.2025

Oleksandr Haponiuk
Postgraduate Student
State Research Institute of Informatization and Economic Modeling
Kyiv, Ukraine
E-mail: o.haponiuk24@gmail.com
ORCID: 0009-0000-1092-2074

**STRATEGIC FOUNDATIONS OF UKRAINE'S ECONOMIC TRANSFORMATION
IN THE CONTEXT OF POST-WAR RECOVERY AND EUROPEAN INTEGRATION**

Abstract

Introduction. The Ukrainian economy is experiencing a profound structural crisis, where the consequences of large-scale war overlap with long-standing imbalances such as the dominance of raw material exports, high levels of informality, and low innovation dynamics. Post-war recovery cannot be limited to the physical reconstruction of damaged assets; it requires the creation of a new development model focused on productivity, technological modernization, and integration into the single market of the European Union.

Methods. The methodological framework is based on systemic and interdisciplinary approaches. The study applies economic and statistical analysis to assess the dynamics of macroeconomic indicators, comparative analysis of post-war recovery experiences in the Balkans and Western Europe, structural analysis of Ukraine's «bottlenecks» (energy, logistics, industry, human capital), and institutional analysis of strategic frameworks (the Lugano Declaration, Ukraine Recovery Plan, and Ukraine Facility). Scenario analysis is used to identify short- and medium-term transformation priorities.

Results. The research demonstrates that the wartime supply shock has evolved into a long-term constraint on growth potential. Recovery is adaptive in nature and heavily dependent on external financing, which in 2025 is projected to exceed 38 billion USD. The total reconstruction needs are estimated at 524 billion USD, while indirect losses, measured in terms of value-added, surpass 385 billion USD. The short-term priorities include macro-financial stabilization, the restoration of critical infrastructure, and business support, whereas the medium-term goals encompass institutional modernization, the development of financial markets, the expansion of public and private partnerships, and the advancement of human capital. The study introduces a coordinating matrix of «constraints–opportunities – instruments», linking sectoral investment priorities with the implementation of European Union law, the «Build Back Better» principle, and the involvement of international financial mechanisms.

Discussion. Further research should focus on quantitative modelling of multiplier effects from targeted investments in priority sectors, the assessment of conditionality in external financing tied to reform progress, and micro-level evaluation of cluster-based and defence-industrial initiatives on productivity and employment.

Keywords: post-war recovery, structural transformation, economic security, energy, logistics, human capital, capital markets, European integration, strategic planning.

References

1. Vukadinovic, N. (2024). The reconstruction of the Balkans: What lessons for Ukraine? Regard sur l'Est. Retrieved from <https://regard-est.com/the-reconstruction-of-the-balkans-what-lessons-for-ukraine>.
2. Hubarenko, O.M. (2023). Pislavoienna ekonomichna vidbudova: naikrashchi praktyky ta pryklady uspihnykh krain [Post-war economic reconstruction: Best practices and examples of successful countries]. *Zdobutky ekonomiky: perspektyvy ta innovatsii* [Achievements of the Economy: Prospects and Innovations], 1. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/aecpi_2023_1_3 [in Ukr.].
3. Miklosh, I. (2023). Uroky vidbudovy yevropeyskykh krain ta intehtatsii do YeS dlia Ukrainy. EU4Ukraine. Retrieved from <https://eu4ukraine.eu/media-ua/publications-ua/lessons-of-european-countries-reconstruction-ua.html>.
4. Bila, I., & Iliukhina, V. (2024). Ekonomika viiny v Ukraini: naslidky ta mozhyvi konkurentni perevahy v povoiennyi period [The war economy in Ukraine: Consequences and potential competitive advantages in the post-war period]. *Ekonomika ta suspilstvo* [Economy and Society], 59. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-160> [in Ukr.].
5. Hryhoruk, A.A., & Lytvyn, L.M. (2023). Rozvytok ekonomiky Ukrainy v umovakh voiennoho stanu [Development of Ukraine's economy under martial law]. *Naukovi perspektyvy* [Scientific Perspectives], 4 (34), 215–222. [in Ukr.].
6. Dashko, I., & Mykhailichenko, L. (2024). Rozvytok ekonomiky Ukrainy pid chas viiny [Development of Ukraine's economy during the war]. *Molodyi vchenyi* [Young Scientist], 4 (128), 198–202. [in Ukr.].
7. Mahomedov, A.O. (2024). Vidbudova obektiv krytychnoi infrastruktury Ukrainy pislia viiny: stratehiia ta perspektyvy [Reconstruction of Ukraine's critical infrastructure after the war: Strategy and prospects]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky* [Economics, Finance, Management: Current Issues of Science and Practice], 1, 99–115 [in Ukr.].
8. Orlova, O.S. (2024). Pislavoienna vidbudova Ukrainy: analiz okremykh prohramnykh zasad [Post-war reconstruction of Ukraine: Analysis of selected program principles]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo* [Analytical and Comparative Law], 3, 189–194 [in Ukr.].
9. State Statistics Service of Ukraine. (2025). Valovy vnutrishnii produkt u faktychnykh tsinakh. Retrieved from <https://www.ukrstat.gov.ua/>
10. International Monetary Fund. (2025). Ukraine and the IMF. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Countries/UKR>.
11. Center for Economic Strategy. (2025). Tracker ekonomiky Ukrainy pid chas viiny. Retrieved from

<https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/>

12. DiXi Group. (2025). Ukraine exported a record amount of electricity in more than 4 years in August (Energy Map). Retrieved from <https://map.ua-energy.org/en/news/5a8a47ff-4da3-411b-8d20-7b1909cafce2>.

13. Kyiv School of Economics. (2024). Zvit pro nepriami finansovi vtraty ekonomiky vnaslidok viiskovoi ahresii Rosii proty Ukrainy stanom na 1 lypnia 2024 roku. Retrieved from https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/10/30.09.24_Losses_Report-ua.pdf.

14. World Bank. (2025). Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2025/02/25/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>.

15. Derzhavnyi veb-portal dlia hromadian. Retrieved from <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2022&-budgetType=NATIONAL>.

16. National Bank of Ukraine. (2025). Makroekonomichni pokaznyky. Retrieved from <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators>.

17. Ministry of Economy of Ukraine. (2025). Ukraine Facility. Retrieved from <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/en/>

Received: 06.27.2025 / Review 08.14.2025 / Accepted 09.30.2025

